

A fatermelés szerepe és lehetőségei a távlati földhasználatban (vitaanyag)

A szerzők korábbi tapasztalataikat felhasználva foglalkoznak a termőföldnek erdővel, fatermeléssel történő hasznosításával. Bemutatják a gyenge termőképességű Duna-Tisza-közi és szabolcsi homoki szántók – 2,5–4,5 AK – nemesnyár- és akácültetvények eddigi eredményeit. Számításaik szerint jelentős mezőgazdaságilag hasznosított területet lehetne fokozatosan „szántóföldi fatermelés”-be vonni. Utalnak a nemzetközi tapasztalatokra és eredményekre, ahol már igen jelentős eredményeket értek el az ültetvényerdők révén. Az alacsony termőképességű talajokon a szántóföldi fatermelés – a szerzők gyakorlati tapasztalatai alapján – 4–5 t roznak megfelelő évenkénti hozamot biztosítanak. A fatermékek a világpiacon mint támogatás nélküli komplementer termékek jelenhetnek meg. Ezzel mind a GDP, mind a külkereskedelmi mérleg, exportgazdaságosság kedvezően alakulhat. Mindezek mellett foglalkoztatást nyújtanak az ültetvények művelésénél, illetve a fahozam feldolgozásánál. A szerzők szerint szükség van a jelenleginél szélesebb körű erdőtelepítésre, annak társulás, szövetkezés útján való végzésére. A fahozam feldolgozása pedig széles körű integrációra alapozott faipari fejlesztést igényel. (A szerző erdő- ill. agrármérnök)

A mezőgazdaság szerkezet-átalakításának a kérdései ma széleskörű viták területe. Állami intézmények, tudományos és kutatóműhelyek foglalkoznak ennek elemzésével, a koncepciók kialakításával. Fokozza a kérdés jelentőségét az EU felkészüléssel és csatlakozással kapcsolatos régiófejlesztési tervek és pályázatok készítése. A csatlakozás idejére határozott elképzelésekkel kellene rendelkezni arról, hogy milyen legyen az ország mezőgazdasági termelésének szerkezete, mérete, a földhasználat, figyelemmel a környezeti gazdálkodás Európa-szerte megkövetelt normáira. A szerkezetátalakulás formáiról és arányairól hivatalos adatok még nem jelentek meg, csupán az intézetek részéről készített javaslatok hozzáférhetőek. Bizonyos következtetések azonban már levonhatók a régiófejlesztési tervekből, a SAPARD pályázati irányelvekből, illetve a már benyújtott pályázatokból.

SAPARD (Special Aid Programme for Agricultural and Rural Development) különleges segélyprogram a mezőgazdaság és vidékfejlesztés számára készült dokumentum, amely tartalmazza az agrárgazdasághoz és vidékfejlesztéshez felkínált célokat, intézkedéseket és forrásokat. Magyarország részére 2000–2006 között évente 38 millió eurót, cca. 9,5 milliárd Ft-ot irányoztak elő az agrárgazdaság szerkezetátalakításának, valamint a vidékfejlesztés feladatainak megoldásához. Látható, hogy igen je-

lentős összegről van szó, ami elősegíti a tanulmányban felvetett téma megvalósításának pénzügyi alapjait. Az említett anyagokból az a megállapítás vonható le, hogy az *agrárstratégia nem számol kellő súllyal az ültetvényerdőkkel mint alternatív földhasználati lehetőséggel*. Az agrár szakemberek többsége könnyen és sok esetben értetlenséggel fogadja az alacsony minőségű és kedvezőtlen domborzati adottságú területeken, és az eleve veszteséges szántóföldi művelés helyett a lényegesen nagyobb foglalkoztatást és rentabilitást kínáló erdőtelepítést.

Az erdőtelepítések elutasításában több konkrét ok is közrejátszik:

- A mezőgazdálkodás feladatait az élelmiszertermelésben látják, az erdőgazdálkodást teljesen külön kezelik.

- Hosszú időn keresztül a szántóföld „védelme” akadályozta azok ésszerűbb hasznosítását, illetve a mezőgazdálkodási és ökonomiai irányzatok egyoldalúan a gazdasági anyagi növekedés szükségességét helyezték előtérbe.

- Az eredmény és a jövedelem a hosszabb termelési ciklus miatt nem mutatható ki évente.

- Idegenkedés és tájékozatlanság a fatermeléssel szemben.

A hivatalos erdészeti megnyilatkozások hosszú évek óta az erdők *szociális, jóléti és védelmi szerepét* helyezik előtérbe, a fatermelésről alig esik szó. A „zöld” mozgalmak hatására alakult ki az az általános erdészeti felfogás

(oktatás, kutatás, sajtó), amelyik az erdőgazdálkodásban a *környezet- és természetvédelem érdekeit* helyezi előtérbe. Ellenzi a nem őshonos fafajok telepítését, monokultúrát, tarvágásokat stb. A jövőt illetően azonban célszerű különválasztani a *természetközeli, az ültetvényszerű erdőket és a faültetvényeket*, ahol az ökológiai, az ökonómiai és a természetvédelmi szempontok egymástól eltérő módon érvényesülnek.

A természet megőrzésének igénye világméretű jelenség, ami az erdők használatának szigorúbb szabályozásával, a fakitermelések korlátozásával jár. Ezen kényszerítő okok miatt *kezdek foglalkozni a fafeldolgozó iparágak az alapanyag megtermelésének új formáival*. A kutatások és fejlesztése Észak-Amerikában és Új-Zélandon folytak jelentős anyagi ráfordításokkal. A fenyőfélék, az Eucalyptus és a nyárak nemesítési munkái olyan alaptudományok kutatóinak az együttműködését igényelték, mint a molekuláris genetika, biológia, biokémia, botanika, mező- és erdőgazdálkodás, növényvédelem. Az így előállított fajtákból *szántóföldön létesítettek telepítéseket*, melyek korszerű víz- és tápanyagellátással működtek. A termelési cél a *faapríték (farost) vagy a méretes és minőségi bengeresfa*. Ennek megfelelően a *kitermelés a 6–8, illetve 20–25 éves korban történik*.

A faalapú lemezgyártás (farost, forgácslap) és a papírfelhasználás gyors emelkedése az ún. „*rostfarmok*” gyors *elterjedésével jártak*. A faapríték mint homogenizált áru, tankerekben távoli világreszrekre is olcsón szállítható. Az új eljárás hatása az említett iparágak fejlődésében és egyes világreszrek közötti koncentrációjában máris érzékelhető.

Az előzőekből kitűnik, hogy a *természetközeli erdőgazdálkodás és a fanyersanyag-termelés irányai már régen szétváltak*. Alátámasztják ezt a hazai erdők használatában bevezetett jelentős korlátozások, nemzeti park, tájvédelmi körzet, védett, szigorúan védett területek.

Néhány vezető agrárszakember már az 1980-as években Magyarországon is felismerte a szántócentrikusság-

ből származó hátrányokat és vitatta a kedvezőtlen adottságú viszonyok mellett az élelmiszertermelés prioritásait. Az MTA elnöksége 1988-ban foglalkozott az erdőgazdálkodás helyzetével és állásfoglalást adott ki az erdőterület további növeléséről. A nagy „zöld program” 2050-ig 1 millió ha erdőtelepítést javasolt. A MAE Agrárgazdasági Társasága és az Országos Erdészeti Egyesület közös tanácskozásán olyan vélemény hangzott el, miszerint az ezredfordulót követően közel 1 millió ha parlag vagy parlaggá váló területtel kell számolni. Ezen földet hasznosításra ökológiai és ökonómiai szempontból egyaránt az erdőtelepítés látszik célszerűnek. Egy szűkebb munkacsoport kidolgozta a „Szántóföldi fatermesztés” koncepcióvázlatát.

A művelésiág-változtatás gazdasági indokai

Számítások szerint országosan 300 ezer ha körüli az a gyenge termőképességű szántóterület, mely évek óta csak veszteséget termel. E területeken a hozamok a növekvő – főleg ipari eredetű – termelési költségeket már nem fedezik. Ekkora veszteségforrás tartósan elviselhetetlen, ezért ezek a területek vagy más művelési ágban kerülnek hasznosításra, vagy egy évtizeden belül parlaggá válnak. A kedvezőtlen adottságú termőhelyek támogatásának átalakítása, a terméktámogatás megszüntetése még inkább ösztönzi a folyamatot és újat fog elindítani.

Hasonlóan mintegy 70–100 ezer ha-ra tehető a már eddig elbogyott, elhanyagolt szántó, szőlő és gyümölcsösök területe.

Nem kellően hasznosított a legelők több, mint a fele – mintegy 600–630 ezer ha – is.

Napjainkban a régi gondok mellett új problémák is felszínre kerülnek és várnak megoldásra. Gazdasági fejlődésünk fő irányát és nemzetközi versenyképességünket ugyanis az európai piacpolitika, az ottani értékrend, hatékonyság és termelési színvonal fogja nagymértékben meghatározni. Gazdálkodásunkat egyre inkább a minőség, a hatékonyság és a kereslet alakítja. A nagy ráfordítást igénylő intenzív szántóföldi vagy kertészeti termelést csak a jó és a legjobb adottságú területeken lesz célszerű fenntartani. Ahol viszont a talaj termékenységére vagy művelhetősége nem, vagy csak kártyán kevés jövedelem reménye-

ben tudja visszafizetni a növekvő költségeket, ott a kevesebb költséggel, anyag- és energiaráfordítással is nyereségesen fenntartható művelési ágaknak kell elsőbbséget adni.

De nemcsak a kevesebb költséggel fenntartható művelési ágak javára kell visszavonulni, hanem a jó termőképességű földeken is úgy célszerű fokozni az intenzitást, hogy a legjobb hazai gazdaságokban elérjék a fejlett nyugati államok termelési színvonalát.

A termőföld racionálisabb hasznosítása számításaink szerint az elkövetkező 25–30 évben folyamatos művelésiág-változtatást indokol a mezőgazdasági terület mintegy 25–30%-án. A földhasználatban többféle megoldás lehetséges, így:

- szántóföldi fatermesztés,
- gyepezítés,
- halastó építése,
- víztározó építése,
- vadászterület-telepítés,
- parlag.

Tanulmányunk kiemelten a szántóföldi fatermesztés lehetőségeinek vázlatos bemutatására korlátozódik és mintegy 6–700 ezer ha, elsősorban szántóföldi terület fásítását érinti. Ugyanis míg a mezőgazdasági termékek a tartósan kialakuló kínálati piacon, nyomott áron, a fatermesztés termékei viszont keresleti piacon, tisztas nyereséget biztosító jó áron cserélnek majd gazdát. Nagyon valószínű tehát, hogy főleg szántóterület jelentős részén fásítást-erdősítést kell végrehajtani az elkövetkező 2–3 évtizedben.

A javasolt fatermesztési mód megszerzését és a telepítések megindítását az is indokolja, hogy a meglévő cellulóznágyarok kitermelése rövidesen befejeződik, és ezzel egyidejűleg jelentős mértékű nágyiparifa-hiánnyal kell számolnunk.

Az intenzív fatermesztés során az ország energiaellátásában elsősorban az akác és a nyárfa játszik jelentősebb szerepet. Erre a célra kifejlesztett korszerű hőközpontok és eljárások hozzájárulhatnak a különböző energiahordozók kedvezőbb arányainak kialakításához és az importfüggőség csökkentéséhez.

– Erdőtelepítési célokat az alábbiakban látunk:

- fanyersanyag (iparifa) -termelés,
- energiaerdő,
- vadászterület,
- védelmi, üdülési, pihenési célokat szolgáló erdők.

1991-ben a kormányhatározattal indított tízéves erdőtelepítési program 1991–2000-ig 150 ezer ha erdő telepítését tűzte ki célul. A javaslatokból 1991–98 között mindössze 47 ezer ha – 32% – valósult meg, elsősorban forráshiány miatt.

Az erdőtelepítésre számba vehető földek döntő hányada magántulajdonban van, ezért a fajajmegválasztásnál a gazdálkodói érdek nem mellőzhető. Az akác és a nemes nyár az erdőtelepítésekben évek óta 60–65% között mozog, a Nyírségben pedig megközelíti a 90%-ot. Ilyen megfontolásokról az alábbi fafajarányok várhatók:

akác	40%
nemes nyár	20%
keménylombos	20%
lágylombos	10%
fenyő	10%
	100%

A faültetvények jellemzői

Az ültetvények költséges befektetést és ráfordítást igényelnek, kiemelkedően magas az élőmunka igényük. Ezek a hátrányok azonban kiegyensúlyozott piac esetén a magas árbevétellel és jövedelemmel bőségesen megtérülnek. A faültetvényt az alábbiakban határozhatjuk meg: gyorsan növekvő fafajok minősített fajtaiból meghatározott térbeli rendben létesített és ültetvényeszerűen kezelt növényállomány. Termelési cél: iparifa vagy energetikai és egyéb célú faapríték.

A jó fatermesztést ígérő – 7 AK/ha feletti – talajadottságoknál az akácot és a nemes nyárat célszerű ültetvény formában telepíteni és kezelni. Az 1960–70-es években az állami gazdaságokban és a tsz-ekben létesített nemesnyár-telepítések már nemesített fajtaikkal és tágabb hálózaton létesültek. A további gazdálkodás azonban ritkán elégítette ki a faültetvény kívánalmait.

Az akácnak ültetvény formában való nevelése viszont új az erdészeti gyakorlatban. Akad ugyan erre is példa a múltból. Gróf Forgách és néhány nyírségi földbirtokos az 1920–30-as években az igen gyenge homoktalajokon mezőgazdasági köztes műveléssel nevelte az állományokat. Írásos közléseik azt igazolják, hogy a rendszeres talajművelés és gyakori nyesések útján értékes faanyagot nyertek, ami a birtok jövedelmét jelentősen növelte. További eredményként említik a talaj termőképességének javulását is.

Az intenzív kultúránál fontos sze-

repük van a magas biológiai értékű fajtáknak. A hazai erdészet kutatás jelentős anyagiakat fordított az akác nemesítésére, amivel nemzetközileg is figyelemre méltó sikereket ért el. Ezek az eredmények azonban eddig kihasználatlanok. A jövőben tehát feltétlen számolni lehet az új fajták magasabb hozamaival is.

Az ültetvénytechnológia, mint a gyommentes talajállapot, a magasabb növedéket, a szakszerű nyesések az értékes minőségi faanyag nyerését segítik elő. A vágásforduló első felében (kétharmadában) 3–4 évenkénti időközben a tápanyagpótlás is javasolt, mint szerves és műtrágya, zöldtrágya, komposzt, szennyiszap stb. Mindezek együttes hatására az évi növedék előreláthatóan 60–100%-kal emelkedhet. A faanyag értékének növekedése hasonló arányban valószínűsíthető. Az intenzív állománynevelési eljárással a vágásforduló 20–25 évre rövidül a jelenleg használatos 30–35 évvel szemben, ami a jövedelmezőséget lényegesen javítja.

További lehetőség az akácültetvényekből ún. energiaerdők létesítése. A hazai energiahordozók struktúrájának ilyen irányú módosítása mind gazdaságossági, mind környezetvédelmi szempontból igen nagy jelentőségű. Az akác ugyanis energetikai célokra a legkedvezőbb tulajdonságokkal rendelkezik.

Piaci és felhasználási lehetőségek

A faültetvények létesítésében – mint említettük – *döntően az akác és a nemes nyárak faanyagával kell számolni.* Az akác jelentősége és értéke – a környezetvédők negatív megítélése ellenére is – fokozatosan emelkedik. A trópusi faimport mérséklése pedig egész Európában keresetté tette tartóssága és sokcélú alkalmazhatósága miatt.

A modern faipar technológiai folyamatai, mint a mesterséges szárítás, gőzölés, szélességi és hosszoldás stb. *megnyitották az utat az akácnak az épület-, asztalosipari és bútortipari felhasználása előtt.* A nyomás alatti gőzöléssel (termikus nemesítés) megmunkálhatósága lényegesen javítható, a színe is változtatható, továbbá alkalmas hajlított bútorelemek készítésére is. A hazai akác bútortólécből Olaszországban és Szlovéniában konyha- és szobabútorokat, íves idomú bútorelmeket gyártanak. Az ilyen minőségű

alapanyag iránt jelenleg és a jövőben is tartós kereslet ígérkezik.

A hagyományos erdőgazdálkodás azonban ezt a minőséget csak igen kis mértékben képes előállítani. *Az ültetvényekben viszont a minőségi fűrészipari rönk az elsődleges cél.* Az alacsonyabb méretű és minőségű, főleg az előhasználatok során kikerülő faanyag pedig mint a környezetbarát oszlop, kerítés-, támrendszer, valamint parkok és játszóterek berendezéseihez jelenleg is keresett. A fűrészelt, illetve hengeres oszlop termékek elhelyezése Nyugat-Európa szőlőtermelő országai-ban (Franciaország, Spanyolország, Portugália), valamint víz- és partvédelmi célokra Észak-Európa országai-ban megfelelő marketingmunkával a jövőben növelhető. Az alacsonyabb értékű tűzifa, ami az akácállományok kitermelésénél meghaladja az 50%-ot, az ültetvényeknél 20–30%-ra esik vissza. Az akác iránt egyre fokozódik a külföldi érdeklődés. Számos távoli országból érkeznek hozzánk szakértő csoportok, akik a termesztésben vagy az akácfaanyag-vásárlásban érdekeltek.

A nagy érdeklődést mutatja, hogy évente több millió akáccsemetét exportálunk Észak- és Nyugat-Európába.

Az akácültetvényeknél meg kell említeni a mézhozamot, ami egyes területeken jelentőségében eléri a fahozam értékét. A mézhozam a faállomány korával laza összefüggésben van az alábbiak szerint:

Kor (év)	Mézhozam (kg/ha)
6	371
10	402
20	407
25	369
30	305
35	214

Az akácerdők egy vágásforduló (20–25 év) alatt begyűjthető valódi mézhozamának az értéke – *Keresztesi* számítása szerint – egyenlő az erdőfelújítási költséggel.

A nemes nyár minőségi anyagnál máris keresleti piac jelentkezett, a nyárasok területének csökkenése miatt. Éppen ezért az olasz piac tartósan is biztosnak tekinthető. Ezt támasztják alá a telepítésben és a feldolgozásban kialakult olasz–magyar vállalkozások. Olasz részről jelenleg is komoly érdeklődés nyilvánul meg ilyen célból a földbérletek iránt.

A faültetvények jövedelmezősége

A nemesnyár-termelés gazdaságosságára vonatkozóan a hozamokról és a költségekről már elfogadható adatokkal rendelkezünk. A jövedelem pedig már közepes fatermés esetén is elérte a jó minőségű szántók jövedelemszintjét. A jövőbeni telepítések jövedelmezősége – többek között – a szakszerűbb állománynevelésből következően jelentősen növekedni fog. Tájékoztatásul ismertetjük egy magán-erőből végzett nyárfa-, majd akáctelegepités eddigi, illetve várható pénzügyi eredményét.

A nyárfaültetvény

A terület korábban mezőgazdasági művelés alatt állt. Talaja agyagos homok, kedvező vízellátással. Aranykorona-érték 6,5/ha. A telepítési és állománynevelési munkákat az előírt technológia szerint végezték. Kilenc vegetáció után a törzsek felét kivágták. A viszonylag kedvező talaj és a gondos művelés eredményeként a kivágott fákból ha-onként 50 m³ iparifá értékesítésére, illetve 275 ezer Ft bevételre nyílt lehetőség.

A lábbon maradó állomány kitermelésére 3–4 év múlva kerül sor. A tervezett 100–120 m³ faanyag értékesítéséből előreláthatóan cca. 8-900 ezer Ft árbevétel várható. A mai áron számolt telepítési, állománynevelési és kitermelési költségek levonása után a rozstermelésre alig alkalmas földön a kultúraváltás után ha-onként és évente 90-100 ezer Ft árbevétel és 40-45 ezer Ft nyereség becsülhető. A telepítés teljesen magán-erőből történt. Amennyiben az állami támogatást is igénybe vették volna, úgy az eredmény is több lenne.

Az akácültetvény

Az akácültetvények jövedelmezőségét bemutató kalkuláció sík vidéki területek viszonyok és 22 éves véghasználati kor figyelembevételével készült külföldi és hazai tapasztalatok alapján. *A ráfordítások az alábbiak Ft/ha 1999. évi adatok alapján 22 év véghasználat mellett:*

Telepítés és állománynevelés

1–5 év költségei	300 000 Ft/ha
6–15 év költségei	300 000 Ft/ha
Erdőművelési költség összesen	600 000 Ft/ha
Fakitermelési költségek (2896 Ft/m ³)	759 000 Ft/ha
Összes közvetlen költség	1 359 000 Ft/ha

A bevételek az alábbiak:

Előhasználat	%	m ³	ár Ft/m ^{3*}	Összeg Ft
Iparifa	60	35	7 500	262 500
Tűzifa	40	23	5 000	115 000
Véghasználat				
Iparifa	80	164	8 615	1 412 900
Tűzifa	20	41	6 000	246 000
Összesen	—	263	7 743	2 036 400

* Feladóállomáson

A jövedelem pedig a következő:

Bevétel	2 036 400
Kiadás	1 359 000
Korszáki jövedelem	677 400
1 évre eső árbevétel	92 546
1 évre eső jövedelem	30 791
Árbevétel-arányos nyereség	33%
Költségarányos nyereség	50%

A bevétel az értékes faanyagra való tekintettel jelentősen meghaladja a szokásos bevételeket. Ugyanez jelentkezik a ráfordításoknál is, ami az ültetvényjellegből adódik. Az egy évre eső árbevétel értékben azonosnak vehető 4,1 t étkezési búzával, a nyereség pedig 1,4 t-val (1 t azonos 22 450 Ft-tal, BÁT 1999. augusztus 1.).

Ha az erdőművelési költségeket tökécsítjük, úgy a termelési ciklus folya-

mán 6,5–7%-os tőke megtérülés jelentkezik. A felmerülő bér és egyéb költségeket teljes egészében szolgáltatások szintjén vettük figyelembe.

A faültetvények céljára figyelembe vett 7–14 AK/ha értékű földek mezőgazdasági vagy fatermesztési célú hasznosításának ökonomiai kérdései, ideértve a különböző támogatásokat, exportgazdaságosság, tőkeigény, eszközhatékony-ság stb. meghaladják a tanulmány kerekeit. Ilyen vizsgálatoknak az igénye azonban máris felmerül az agrárpolitikát érintő döntések és EU-pályázatok során.

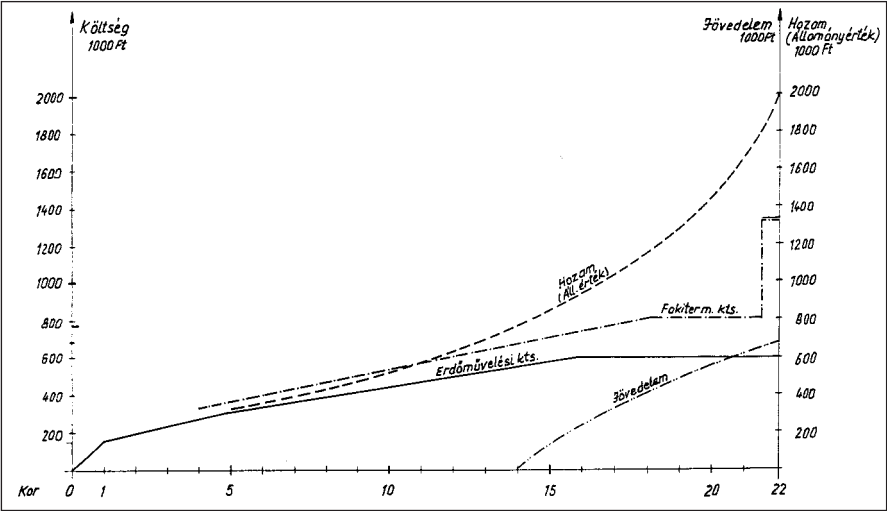
Az ültetvényerdők elterjesztésénél szólni kell az erdőművelés szakmai kérdései mellett a faállomány tulajdonvédelméről. Korábban az akác, de az elmúlt 1–2 év tapasztalata azt mutatta, hogy a nemes nyárák eltulajdonítása so-

és az élelmiszer exportja az alábbiak szerint alakult:

A fatermékeknél az évi 10%-os emelkedést részben a fafeldolgozó-iparban megjelenő külföldi tőke, részben pedig a kisvállalkozások talpraállása és eredményes működése idézte elő. Az export döntő hányadát a fűrész-, lemez- és az épületasztalos-ipari termékek képezik. Ide sorolható még a bútoripari exportnak a hazai alapanyag-felhasználásból származó arányos része, mintegy 35 M USD, ami összességében mintegy 400 M USD-t tesz ki.

Nagyságrendileg ez ugyan távolról sem jelentős, de nemzetgazdasági szempontból viszont olyan előnyei vannak, melyek a jövőt illetően figyelmet érdemelnek. Ezek a termékek semmiféle export- vagy intervenciós támogatásban nem részesülnek. Az erdőgazdálkodás az agrárgazdasági támogatásokból 1,5–2,0%-os arányban részesül. Az árak a világpiac mozgásait követik. Az input-output arány, az exportgazdaságosság és az USD-kitermelés az élelmiszertermelés számos termékéhez mérten rendkívül kedvező. Egy átgondolt faiparfejlesztéssel pedig a jövedelem tovább növelhető.

A szántóföldi fatermelés koncepciójának elfogadása az elmaradott térségek felzárkóztatásában és a vidékfejlesztésben is jelentős fejlődést ígér. A faültetvények intenzív kultúrájának tekintetével, folyamatosan magas élőmunkaigény jelentkezik. Amíg a hagyományos erdőgazdálkodásban 50–60 ha ad egy fő részére folyamatos munkát, a faültetvény-nél ez 15–20 ha-ra tehető. Az erdőnevelési és ápolási munkákban a családtagok, fiatal és idős korúak is foglalkoztathatóak. Kíváncsú megemlíteni azokat a tapasztalatokat, amelyeket a köz-munka-foglalkoztatás keretében szereztek az erdőtelepítést végzők a cigány lakosság foglalkoztatása kapcsán. Ahol a munkákat szervezési tapasztalatokkal bíró vezetők irányították, ott a telepítések minősége meglepően sikeres volt. Ez azonban csak nagyobb csoportok esetén, betanítással, ellenőrzéssel és kölcsönös bizalom alapján érhető el. Az erdőtelepítési lehetőségek elsősorban az észak-magyarországi, észak-alföldi, dél-dunántúli és dél-alföldi régiókban vannak, ahol a munkanélküliség országosan is a legmagasabb. Az ültetési anyag előállítása a csemetekertekben ugyancsak jelentős munkaerőt köt le. A talaj-előkészítés, ültetés, talajápolás, fakitermelés stb. gépi munkái a kis- és középvállalkozások népes táborának

Akácültetvény költség-, hozam-, jövedelemalakulása (1 ha) 1999. évi ár- és költségszinten

rán is igen jelentős hiánykár keletkezik.

Nemzetgazdasági és társadalmi, szociális előnyök

A faültetvények létesítésével elsősorban a hazai favagyron, élőfakészlet növekszik, ami messzemenően befolyásolja

majd az ország faellátását és az exportot. A hazai erdőkből évente átlagosan kitermelt 5,5 millió m³ faanyag mennyiségi értelemben fedezi az ország szükségletét, fafajspecifikusan azonban a lombos fafajokból export, a fenyőfélékből import jelentkezik. A fa, fatermékek

Év	Fatermékek	Élelmiszerek	Fatermék %-ban
1996	287,1 M USD	2745,65 M USD	10,5
1997	312,1 M USD	2849,45 M USD	11,0
1998	351,5 M USD	2772,21 M USD	12,7
1999	369,0 M USD	2310,0 M USD	16,0

nyújtanak folyamatos foglalkoztatást. Egy-két évtized elteltével pedig új fafeldolgozó kapacitások létesítése válik szükségessé, ami további munkalehetőségekkel jár.

A közepes minőségű szántók erdősítése és azokon mezőgazdasági eljárásokkal folytatott fatermesztés kétségtelenül újszerű a hazai erdő- és mezőgazdaság számára. Vannak viszont külföldi példák, melyek ennek eredményeit igazolják. Dél-Franciaország tengerparti homoktalajain az 1900-as éveket követően mintegy 600 ezer ha-on a parasztgazdaságok ezrei tértek át a tengerparti fenyő (*P. pinaster*) termesztésére. Az állományokat 25–30 éves vágásfordulóban és ültetvényszerűen kezelik. Olaszország az 1930-as években a legtermékenyebb földjein – a Pó-síkságon – létesített ugyancsak kisbirtokon közel 200 ezer ha nyárást. A fejlett francia papír- és falemezipar, illetve az olasz bútor- és faipari gépgyártás mai eredményei erendően innen származnak.

Az EU agrárpolitikája (CAP) ösztönzi a mezőgazdasági területek erdősítését és a mezőgazdasági birtokon belüli erdők feljavítását. A EU 1993–97 között 650 ezer ha erdőtelepítéshez nyújtott 1,2 Mrd ECU támogatást. A támogatás a tényleges költségek 50–70%-a között változik. Példaként szolgálhat erre Spanyolország és Portugália, ahol a kvótán felüli olíva-, szőlő- és gyümölcsültetvények helyére gyorsan növekvő fajfajokat telepítettek. Az EU-nak nincs kötelező és egységes erdészeti politikája, tiszteletben tartja a nemzeti sajátosságokat és a másodlagosság (subsidiaritas) elvét. Az erdők multifunkcionális szerepének elismerése mellett az EU a gazdasági érdekek és a piaci igényekre orientált erdőgazdálkodás elvét képviseli. Az innen igényelhető támogatásoknak nem kizárólagos feltétele a természetközeli, illetve természetközeli célú erdőtelepítés. Javasolja a monokultúrák erdőtelepítésekre irányuló kutatásokat.

A szántóföldi fatermelés koncepciójának megvalósítása lehetővé tenné a támogatott élelmiszeripari cikkek mellett a faültetvények hozadéka – komplex termékek – világpiaci megjelenését.

Az EU-s csatlakozási szándékainkkal kapcsolatosan több tanulmány foglalkozik az EU agrárpolitikájával, a „2087/92. EU szabályozás a fajfenntartás és környezetvédelem követelményeinek megfelelő mezőgazdasági termelés”, valamint a „Vidéki térségek Európai Kartája” c. 1996-ban elfogadott dokumentumokkal. Az ebben foglaltak

[extenzifikálás, biológiai (organikus) gazdálkodásra való áttérés, a vidék, a természet és a táj fenntartása stb.] a „multifunkcionális” mezőgazdaság kialakítását tartják szükségesnek, életképes mezőgazdasági, erdészeti és halászati programok megvalósításával.

Az előzőekben foglaltak fokozottan ráirányítják a figyelmet az erdőnek a közérdeket szolgáló hatásaira (imateriális javak), a különböző védelmi funkciókra (erózió, defláció, CO₂-lekötés, üvegházhatás mérséklése, levegő és a vizek tisztaságának a védelme, üdülés, pihenés stb.). A felsorolt sokoldalú szolgáltatások érdekében célszerű világosan elhatárolni egymástól pénzügyileg a gazdasági és közjóléti, természetvédelmi funkciókat.

Egyes előrelátó szakértők elviekben elfogadják a marginális mezőgazdasági területek kikapcsolását, illetve ezek fásítását. Az ehhez szükséges forrásokat a csökkenő állami költségvetésben, EU-s támogatásban és a magántőkében látják. Ehhez azonban jelentős szemléletváltozás és egy országos ültetvényerdő telepítési program kidolgozása szükséges az alábbiakra kiterjedően:

- Az ültetvényerdők létesítésére alkalmas területek felmérése.

- Az elaprózott földtulajdonlás mellett az erdőtelepítési társulások és a működési rend kialakítása.

- Az ültetvényerdők létesítését és a gazdálkodást érintő jogszabályok előkészítése, elfogadása, az erdőtörvény módosítása.

- Az érdekeltségi, támogatási és fi-

nanszírozási rendszer kidolgozása (kedvező hosszú lejáratú hitelek, adókedvezmények stb.).

- A megtermelt faanyag piaci elhelyezéséhez korszerű marketingtevékenység megindítása.

A szántóföldi fatermelés jelentős változást okozna a mezőgazdasági termelés mai szerkezetében. Ez hosszú távon az alábbiakban jelentkezik:

- A racionálisabb földhasználati stratégiával fokozatosan csökken a veszteséges művelésű terület, mérséklődik a magas támogatást igénylő élelmiszer-cikk exportja.

- Az ültetvényerdők hozadéka mint gazdaságos és versenyképes áru jelenik meg az exportpiacokon, javítva a GDP-t és a külkereskedelmi mérleget.

- A fafeldolgozás fejlesztésével jelentős iparosításra nyílik lehetőség, ami a magasabb készületségű termékek exportjával további gazdasági előnyöket biztosít.

- Folyamatosan bővülő munkalehetőségeket nyújt az ország elmaradt térségeiben, különös tekintettel az alulképzett munkaerő számára.

Teljesen nyilvánvaló, hogy ez az egész nemzetgazdaságot érintő program társadalmi összefogás és állami elfogadtatás nélkül nem valósítható meg. Kíváncsú ezért az ültetvény-erdőkkel kapcsolatosan az agrár- és az erdészeti politikát egyaránt érintő téma tudományos vizsgálatának megindítása, továbbá a régiófejlesztési tervek és SAPARD-pályázatok keretében a faültetvény-kísérletek megkezdése.

(A Gazdálkodás)